

DOI 10.31909/26168812.2019-(42)-10
УДК 316.624-053.6

Ольга ЗАМАШКІНА*

ДЕВІАНТНА ПОВЕДІНКА ПІДЛІТКІВ: УЗАГАЛЬНЕНА КЛАСИФІКАЦІЯ ВИДІВ ПОВЕДІНКОВИХ ВІДХИЛЕНЬ

У статті здійснена спроба проаналізувати існуючі різноманітні підходи до класифікації основних видів поведінки підлітків, що відхиляється, та систематизувати їх. В рамках дослідження заданої проблеми для розуміння сутності соціальної поведінки, що відхиляється охарактеризоване поняття «соціальна норма» за О.В. Змановською. У результаті теоретичного аналізу наукового доробку вітчизняних і зарубіжних дослідників систематизовано критерії до класифікації основних видів поведінки, що відхиляється і девіантної поведінки підлітків.

Розглянуто кілька критеріїв до класифікації основних видів поведінки, що відхиляється: за першим критерієм – у межах соціальної поведінки особистості виділено нормативна; маргінальна; нестандартна (позитивного і негативного характеру – девіантна); патологічна поведінка. За другим критерієм – наслідуючи класифікацію Е.В. Змановської, схарактеризовано три основних підходи до проблеми поведінки, що відхиляється: соціально-правовий, клінічний, психологічний. В рамках кожного з підходів проаналізовано класифікації дослідників і надано характеристики основним групам девіацій.

Констатовано, що виділення окремих видів поведінки (девіацій), що відхиляється, та їх систематизація за схожими ознаками є досить умовними, однак виправданими в цілях наукового аналізу; деякі з її форм взаємозв'язані між собою, а кожен конкретний випадок поведінки, що відхиляється, виявляється індивідуально неповторним.

***Ключові слова:** класифікація, характеристика, підходи, критерії, девіантна поведінка, поведінка, що відхиляється, соціальна норма, поведінкові відхилення.*

Постановка проблеми. Останні десятиліття характеризуються підвищенням напруженості криміногенної обстановки, зростанням злочинності, особливо, серед неповнолітніх. Девіантна активність неповнолітніх значно вища, ніж в дорослого населення, яка пояснюється рядом причин, серед яких основною є соціальна незрілість, психофізіологічні особливості підлітків, прагнення пережити нове відчуття, підвищене бажання незалежності і самостійності. До цих чинників приєднуються і соціально-економічні труднощі як суспільства, так і окремих сімей.

Зараз серед дослідників спостерігається підвищений інтерес до проблеми девіантної поведінки. Наукове вивчення відхилень у поведінці здійснюється в кримінології, психопатології, соціології, педагогії. У стадії становлення знаходиться нова наукова дисципліна – психологія девіантної поведінки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У ХХ столітті проблема дітей і підлітків девіантної поведінки була піднята Л. Виготським, П. Блонським, С. Шацьким, В. Кашенком і ін. Термін «поведінка, яка відхиляється» вперше зустрічається в 1985 році в Короткому психологічному словнику під загальною редакцією А. Петровського і М. Ярошевського.

Вивченням девіантної поведінки і різних її аспектів займалися такі сучасні учені, як: А. Лічко, Б. Братусь (розглядали біологічні аспекти девіантної поведінки); С. Бородуліна, В. Афанасьєв, О. Власова, І. Булах (вивчали соціальні аспекти девіантної поведінки);

* Замашкіна О. – кандидат педагогічних наук, доцент, Ізмаїльський державний гуманітарний університет, Україна; e-mail: Pantera66@i.ua

І. Башкатов, В. Баженов, С. Белічева, Ю. Клейберг, І. Зверева, О. Змановська і ін. (досліджували психолого-педагогічні аспекти девіантної поведінки).

Психобіологічний аспект проблеми девіантної поведінки дітей і підлітків знайшов своє відображення в роботах А. Гройсмана, В. Кащенко, А. Лічко, В. Матвєєва і ін., де як основа для диференціації показників цього явища висуваються нервовопсихічні патології, акцентуації характеру, різні фізичні і психічні недоліки дітей, спотворені психобіологічні потреби.

Соціологічний аспект девіантної поведінки розкритий в працях зарубіжних учених, таких, як: Р. Мертон, Е. Дюркгейм, Р. Мілз, Т. Парсонс, В. Момов, Н. Смелзер, П. Сорокин, М. Форверг, Е. Феррі, Р. Тард і ін. Соціально-психологічний аспект досліджували – К. Левін, А. Бандура (вивчали агресивну поведінку), А. Адлер (розглядав прагнення до переваги над іншими, самоствердження, власті);

З. Фрейдом досліджувалася психоаналітична концепція в девіантній поведінці; С. Лінгом – теорія поведінки, заснована на добровільному ризику; Е. Фроммом – мазохістські потяги до смерті і страждань, К. Хорні – генезис злочинності; Р.Харреом – концепція соціальних відхилень.

У сфері корекційної педагогіки дослідженнями девіантної поведінки займалися: О. Бовть, Т. Головіна, О. Гуляр, Г. Дульнев, Т. Жук, І. Єременко, Н.Заваденко, Л. Занков, О. Кербіков, А. Лурія, В. Петрова, А. Петровський, Б. Пінський, В. Синьов, Л. Сухарева, Ж. Шиф, І. Ушаков та інші.

Мета статті: здійснити аналіз класифікації основних видів поведінкових відхилень та надати їх характеристику.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поведінка кожної людини формується і реалізується в суспільстві і відображує процеси соціалізації особи, вона тісно пов'язана з дотриманням норм, загальноновизнаних в суспільстві. Але, дуже, часто, ми можемо спостерігати відхилення від норм (девіація).

Для розуміння сутності девіантної поведінки, перш за все, необхідно визначити поняття «соціальна норма». У широкому сенсі норма – це правило, яке діє в певній сфері і, яке є обов'язковим для виконання. О. Змановська з цього приводу констатує, що «під нормальною поведінкою, як правило, розуміють нормативно-схвалювану поведінку, не пов'язану з хворобливим розладом, до того ж характерну для більшості людей. Аналогічно цьому, аномальну поведінку можна поділити на: нормативно-несхвалювану патологічну, нестандартну»¹.

Соціальні норми включають в себе моральні, правові, релігійні і етичні, які змінюються разом із зміною самого суспільства. Саме соціальна норма закріплює межу дозволеної і обов'язкової поведінки особистості, що історично склалася в конкретному суспільстві, соціальних групах, організаціях, регулює сферу взаємодії людей і визначає відповідність їх певним вимогам навколишнього суспільства.

Соціальну норму Клейберг Ю. визначає як «сукупність вимог і очікувань, які пред'являє соціальна спільність (група, організація, клас, суспільство) до своїх членів з метою регуляції діяльності і стосунків»².

Поведінка, яка «не вписується» в загальноновизнані зразки того або іншого суспільства, вважається такою, що відхиляється. Але соціальні відхилення можуть бути як позитивного характеру, якщо стимулюють розвиток (обдарованість, творча діяльність, здоровий спосіб життя), так і негативного, такого, що порушує функціонування системи (протест, наркоманія, схильність до злочинів).

Більшість учених (О. Олександров, В. Королев, А. Лічко та ін.) розглядають поняття «девіантна поведінка» і «поведінка, що відхиляється», як синоніми. Проте ні у

¹ Змановская Е.В. (2004) *Девіантология: (Психология отклоняющегося поведения): Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений*, М.: Издательский центр «Академия», 5 с.

² Клейберг Ю.А. (2001). *Психология девиантного поведения: Учеб. пособие для вузов*, М.: ТЦ Сфера, при участии «Юрайт-М», 29 с.

зарубіжних, ні у вітчизняних авторів немає єдиної точки зору на термін «поведінка, що відхиляється». Поряд з терміном «девіантна поведінка» дослідниками уживаються як синоніми поняття «аддиктивна поведінка», «делінквентна поведінка», «дезадаптивна поведінка», «асоціальна поведінка», «неадекватна поведінка», «деструктивна поведінка», «акцентуована поведінка» тощо.

На крайній межі між поведінкою, яка відповідає «нормі» і тією, яка «вступає» в «ненормативну», таку, що викликає несхвалення, роздратування, тривогу, напругу тих, хто оточують людину знаходиться маргінальна або погранична поведінка.

На думку Ю. Зубко, маргінальна поведінка особи – це вид правомірної поведінки, яка зумовлена об'єктивною дійсністю, низьким рівнем правової культури і правової свідомості особи, що знаходиться у формі внутрішньо особистісного конфлікту, виражається в зневазі до суспільних цінностей, зважає тільки на власні амбіції і інтереси та полягає в дотриманні правових заборон і виконанні зобов'язань через небажання відповідати за них³.

Можна сказати, що маргінальність – внутрішній прояв людини до того, що оточує, до зовнішнього світу, сформоване всілякими внутрішніми чинниками (відсутність поваги до права, що діє у суспільстві, нормативно-правова невизначеність, їх неприйняття).

До суб'єктів маргінального виду поведінки Ю. Зубко відносить:

1) осіб, які втратили колишні соціальні зв'язки і не пристосувалися до нових умов життя (представники національних меншин, вихідці з села);

2) представники специфічних субкультур, політичних течій, релігій;

3) осіб, які не визнають загальноприйняті норми і правила поведінки⁴.

Термін «поведінка з відхиленням» у сучасній спеціальній літературі уживається поряд з терміном «девіантна поведінка», який був введений Я. Гилінським.

У сучасній науковій літературі можна знайти різні тлумачення поняття «девіантна поведінка». Так, В. Іванов трактує відхилення в моральному розвитку як початкову стадію процесу асоціального формування особи.⁵ А. Печенюк розглядає девіантну поведінку як таку, що суперечить загальноприйнятим нормам і в своїх крайніх формах прояву має характер правопорушень, які не підлягають кримінальному покаранню⁶.

Автори О. Петринін і А. Печенюк пропонують термін «девіантно-кримінальна поведінка», обґрунтувавши його сучасними негативними тенденціями суспільного розвитку (інтенсивною примітивізацією свідомості неповнолітніх, зростанням проявів цинізму, жорстокості, агресивності), які не можуть розглядатися як делінквентні лише зважаючи на специфіку підліткового віку⁷.

Гарькавець С. визначає девіантну поведінку (лат. *deviatio* – відхилення) як дії і вчинки особи, або групи людей, соціальних груп, які протилежні до соціальних норм або визнаних в суспільстві шаблонів і прикладів поведінки:

1) особа не виконує вимоги соціальних норм, обирає модель поведінки, що відрізняється від них, в певній ситуації, яка порушує межі взаємодії людини і соціуму, групи і соціуму або особи і групи;

2) основні причини полягають в конфлікті інтересів, цінностей, розбіжності вимог, деформації засобів задоволення потреб, недоліках виховання, життєвих невдачах і

³ Барабаш О.О. *Маргінальна поведінка: загально-теоретична характеристика*, URL: http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/34662/1/51_327-331.pdf

⁴ Зубко Г. Ю. (2009). *Маргінальність – загально-теоретична характеристика*, Право і безпека, № 5, С. 192.

⁵ Іванов В.Н. (1995). *Девіантне поведіння. Причини и масштабы*. Социально-политический журнал, № 2, С. 47.

⁶ Зобенько Н. (2012). *Деякі аспекти дослідження проблеми девіантної поведінки неповнолітніх*, Рідна школа, № 3 (березень), С. 40.

⁷ Лысак И.В. (2004). *Философско-антропологический анализ деструктивной деятельности современного человека*. Ростов-на –Дону – Таганрог: Изд-во СКНЦ ВШ, Изд-во ТРТУ, С. 10.

прорахунках⁸.

За визначенням Г. Дарендорфа, «Девіантна поведінка – відхилення від соціально-психологічних і моральних норм, подана або як помилковий антигромадський зразок вирішення конфлікту, який виявляється в порушенні суспільно прийнятих норм або в шкоді, нанесеній суспільному благополуччю, оточенню і собі»⁹.

У словнику-довіднику з соціальної педагогіки під загальною редакцією Т. Алексєєнко девіантна поведінка визначається «як система вчинків, які відрізняються від загальноприйнятих в суспільстві норм права, культури, моралі; поведінка, яка не відповідає нормам і правилам, прийнятим в певних групах суспільства»¹⁰.

Девіантна поведінка неповнолітніх складається з соціально-деформованої поведінки: підлітки порушують вимоги вікових соціальних ролей, що, як правило, призводить до зміщення провідної діяльності; соціально-моральної деформації поведінки (поведінка суперечить рольовим вимогам і пов'язана з вкрай аморальною поведінкою: вживанням алкоголю і наркотиків); соціально-моральної правової деформації поведінки (порушення вимог соціальних ролей і норм моралі і права)¹¹.

На сьогоднішній день, як можемо бачити, не існує єдиного визначення терміну «девіантна поведінка», втім, як і єдиної класифікації її видів. Це викликано, швидше за все, міждисциплінарним характером проблеми дослідження, таких як девіантологія, психологія, соціологія, психологія девіантної поведінки, соціальна робота. Як визначено вище, в різних науках цей термін уживається в різних значеннях. Також це пов'язано з існуючим різноманіттям форм поведінки.

Необхідно констатувати, що О. Змановська, досліджуючи проблему девіантної поведінки, виділяє три основні підходи до проблеми класифікації поведінкових відхилень: соціально-правовий, клінічний і психологічний.

Гилінський Я. і Афанасьєв В. в рамках соціально-правового підходу виділяють девіації поведінки як соціальні явища, які підрозділяють на типи залежно від масштабу, за значенням наслідків, за суб'єктом, за об'єктом, за тривалістю, за типом порушеної норми та на економічні, побутові, майнові порушення тощо¹².

Розглянуті класифікації доповнюються і педагогічним підходом до поведінкових девіацій, які поєднуються із шкільною дезадаптацією і характеризуються дисциплінарними порушеннями, прогулами, гіперактивною, агресивною і опозиційною поведінкою, курінням, хуліганством, крадіжками, брехнею, а в складніших ситуаціях – пияцтвом, наркотизмом, проституцією, бродяжництвом, різного виду залежностями.

В рамках психологічного підходу можна виділити наступні основні групи девіацій:

а) Ю. Клейберг обґрунтовує три основні групи поведінкових девіацій: негативні (наркотики, алкоголізм), позитивні (соціальна творчість) і соціально-нейтральні (жебрацтво);

б) Ц. Короленко і Т. Донських класифікують девіації за двома групами: нестандартна (діяльність новаторів, революціонерів, опозиціонерів) і деструктивна поведінка, яка залежно від цілей поведінки підрозділяється на зовнішню деструктивну (порушення соціальних норм - правових, морально-етичних, культурних) і внутрішню деструктивну (дезінтеграція самої особи).

Розглядаючи різні форми деструктивної поведінки, вчені констатують, що зовнішню деструктивна поведінка, у свою чергу, поділяється на адиктивну (використання якихось

⁸ Гарькавець С.О. (2010). *Соціально-нормативний конформізм особистості у психологічному вимірі*. Луганськ: вид-во «Ноулідж», 58 с.

⁹ Дарендорф Р. (2017). *Тропы из утопии*, М.: Практис, 42 с.

¹⁰ *Соціальна педагогіка: словник-довідник* (2009), За заг. ред. Т. Ф. Алексєєнко, Вінниця: Планер, 117 с.

¹¹ Кікалішвілі М.В. (2016). *Делінквентна поведінка: поняття, ознаки та детермінанти*, Юридична наука, № 2(56), С. 180.

¹² Змановская Е.В. (2004). *Девіантологія: (Психологія отклоняющегося поведения)* ... 22 с.

речовин з метою відходу від реальності і здобуття бажаних емоцій) і антисоціальну (протиправні, асоціальні, аморальні поведінка і дії). У свою чергу, у групі внутрішньо деструктивної поведінки учені виділяють: суїцидну, конформістську (поведінку, позбавлену індивідуальності), нарцистичну (відчуття власної грандіозності), фанатичну (сліпу прихильність до якої-небудь ідеї, поглядів) і аутичну поведінку (занурення у світ власних фантазій)¹³.

Дослідженням деструктивності займався і американський учений Е. Фромм, який вважає, що деструктивність – одна з різновидів агресії, яку підрозділяє на доброякісну і злоякісну. В рамках першої виділяє псевдоагресію (необережне вбивство, поранення), ігрову (учбові тренінги), оборонну (захист свободи особи, тіла). В цілому доброякісна агресія – біологічно адаптивна і сприяє підтримці життя.

Злоякісна агресія, на думку Е. Фромма, і є деструктивність – біологічно неадаптивна, що приносить біологічну шкоду і соціальні руйнування. У свою чергу вчений класифікує деструктивність на спонтанну (активується при надзвичайних обставинах, наприклад, помста) і пов'язану із структурою характеру, властиву індивідові в прихованій і явній формі постійно (садизм, некрофілія)¹⁴.

О. Змановська під деструктивною розуміє поведінку, що відхиляється від медичних і психологічних норм, несе загрозу цілісності самої особи і проявляється у формах суїцидальної, фанатичної і віктимної поведінки, харчової і хімічної залежності, діяльності, пов'язаної з ризиком для життя (екстремальні види спорту) і ін.

в) О. Осипова девіантну поведінку поділяє в залежності від спрямованості на творчу і руйнівну і вказує на зв'язок девіантної поведінки з самоактуалізацією, самореалізацією і самоствердженням особистості¹⁵.

г) О. Змановська пропонує свою шкалу поведінки, що відхиляється, за спрямованістю і мірою вираженості деструктивності:

- антисоціальна (активно-деструктивна – делінквентна),
- асоціальна (пасивно-деструктивна – аморальна),
- аутодеструктивна (саморуйнування).

Надаючи характеристику кожному з видів поведінки, що відхиляється, вчена робить висновок, «що різні види поведінки особи, що відхиляється, розташовуються на єдиній осі «деструктивна поведінка», з двома протилежними напрямками – на себе або на інших»¹⁶.

Необхідно констатувати, що виокремлення видів поведінки (девіацій), що відхиляється, та їх систематизація за схожими ознаками є досить умовними, однак виправданими в цілях наукового аналізу, а в реальному житті окремі її форми часто взаємозв'язані між собою, поєднуються і перетинаються, а кожен окремий випадок поведінки, що відхиляється, виявляється індивідуально неповторним.

У рамках медичного підходу необхідно зауважити, що деякі види поведінки, що відхиляється, незрідка переходять в хворобу і вимагають медичного втручання. Така ситуація відбувається, якщо особа доходить до крайньої межі норми. В основному медичній корекції поведінки піддаються представники груп, що зловживають наркотиками, алкоголем і т. д. Але фахівці немедичних професій через обмеженість своїх компетенцій не можуть виходити за їх рамки і займатися патологічними випадками.

Медична класифікація поведінкових розладів заснована на психопатологічному і віковому критеріях. У Міжнародній класифікації хвороб десятого перегляду (МКБ-10) в розділі «Класифікація психічних і поведінкових розладів» вказані наступні поведінкові розлади (для

¹³ Короленко Ц.П., Донских Т.А. (1990). *Семь путей к катастрофе: Деструктивное поведение в современном мире*, Новосибирск: Наука, 5-7 с.

¹⁴ Лысак И.В. *Философско-антропологический анализ деструктивной деятельности современного человека...* 5-6 с.

¹⁵ Короленко Ц.П., Донских Т.А. *Семь путей к катастрофе: Деструктивное поведение в современном мире...* 7 с.

¹⁶ Змановская Е.В. (2004). *Девантология: (Психология отклоняющегося поведения)* ...25-26 с.

дорослого віку), серед безлічі яких в рамках нашого дослідження нас цікавлять наступні: психічні розлади і розлади поведінки, пов'язані з вживанням психоактивних речовин, з фізіологічними порушеннями і фізичними чинниками, розлади звичок і потягів, сексуальної переваги. Для підліткового та дитячого віку (блок F 90 - F 98) основними є гіперкінетичні розлади та розлади поведінки та емоцій, які загалом характеризуються неорганізованістю, недостатністю пізнавальних функцій, дисоціальною поведінкою, низькою самооцінкою, жорстокістю, зухвалою поведінкою тощо¹⁷.

Проаналізувавши і зіставивши психологічну і медичну класифікації ми можемо зробити висновок, що вони тісно взаємозв'язані між собою, переплітаючись і доповнюючи одна одну. Також можна прослідити і ланцюжок перетворення здавалося б нешкідливої звички (у молодшому віці) в асоціальну поведінку (у подрастковому) і злочинну (у дорослому).

Висновок. В рамках дослідження характеристики класифікації основних видів поведінкових відхилень і девіантної поведінки підлітків, ми з'ясували, що аналіз розробленості проблеми показує, що комплексних досліджень не проводилося. Ускладнює завдання складання чіткішої класифікації видів поведінкових відхилень і той чинник, що наукове вивчення відхилень в поведінці здійснюється в кримінології, психопатології, соціології, педагогіці, медицині, що у свою чергу накладає відбиток різнобічності у вивченні проблеми.

Проте нам представляється можливим сформулювати наступні критерії до класифікації видів поведінки підлітків, що відхиляється.

- У межах соціальної поведінки: нормативна; маргінальна; нестандартна (позитивного і негативного характеру – девіантна).

- Наслідуючи класифікацію Е.В. Змановської, виділяємо три основні підходи до проблеми класифікації поведінкових відхилень: соціально-правовий, клінічний і психологічний.

Можливість подальших досліджень і перспективи. Спроба узагальнити характеристики і види поведінкових відхилень і девіанцій підлітків і систематизувати їх в єдину класифікацію робилася багатьма вітчизняними і зарубіжними вченими. Проте різноманіття підходів з точки зору різних аспектів і підстав заданої проблеми із залученням даних приватних наук: етіології, нейрофізіології, ендокринології, генетики, соціології, психології, історії, культури і так далі вимагають проведення комплексного дослідження. Подальших досліджень вимагають і питання практичного характеру – розширення вмісту роботи соціального працівника з дітьми і підлітками з поведінкою, що відхиляється і девіантною, а також з її профілактики і корекції девіантних проявів.

REFERENCES

Barabash O.O. *Marginal'na povedinka: zagal'no-teoretychna kharakterystyka* [The marginal behavior: general theoretical characterization] [in Ukrainian] URL: http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/34662/1/51_327-331.pdf;

Darendorf R. (2017). *Tropy iz utopiy*. [Paths from utopia] M.: Praksys, 536 p. [in Russian];

Garkavets S.O. (2010). *Sotsial'no-normatyvnyj konformizm osobystosti u psikhologichnomu vymiri*: [Socialnormative conformism of personality is in the psychological measuring] monografy.- Lugans'k: vyd-vo «Noulyd», 343 p. [in Ukrainian];

Zmanovskaya E.V. (2004). *Deviantologiya: (Psikhologiya otklonyayuhegosya povedenia)* [Deviantologiya: (Psychology of abluent conduct)] : Ucheb. Posobyе dlya stud. vyssh. ucheb. zavedenyj.- 2-e yzd., yspr. – M.: Yzdatel'skiy tsentr «Akademya», 288 p. [in Russian];

Zoben'ko N. (2012). *Deyaki aspekty doslidjennya problemy deviantnoy povedinky nepovnolyinikh* [Some aspects of research of problem of deviant conduct of minor]. Rydna shkola.- № 3 (berezen').- p. 36-40. [in Ukrainian];

Zubko G.Yu. (2009). *Marginal'nist'– zagal'no-teoretychna kharakteristika* [Margynality is general theoretical characterization]. Pravo y bezpeka - № 5. - p. 191-193 [in Ukrainian];

¹⁷ Міжнародна класифікація хвороб десятого перегляду (МКХ-10) URL: <https://mkh10.com.ua>

- Ivanov V.N. (1995). *Deviantnoe povedenie. Prichiny i mashtaby* [Deviant conduct. Reasons and scales]. *Sotsyal'no-polytycheskij jurnal*. № 2. – С. 47–50. [in Russian];
- Kikalishvili M.V. (2016). *Delinkventna povedinka: ponyattya, oznaky ta determinanty* [Delinkventna conduct: concept, signs and determinants]. *Yurydychna nauka* - № 2(56). – p.177 – 190. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/jnn_2016_2_18 [in Ukrainian];
- Klejberg Yu.A. (2001). *Psikhologia deviantnogo povedenia* [Psychology of deviant conduct]. *Ucheb. posobye dlya vuzov.* - M.: TTS Sfera, pry uchastyi «Yurajt-M», 160 p. [in Russian];
- Korolenko TS. P., Donskikh T.A. (1990). *Sem' putej k katastrofe: Destruktivnoe povedenie v sovremennom mire* [Seven ways to the catastrophe: A destructive conduct is in the modern world.]. - Novosybyrsk: Nauka, 224 p. [in Russian];
- Lysak Y.V. (2004). *Filosofsko- antropologicheskij analiz destruktivnoj deyatel'nosti sovremennogo cheloveka* [Philosophical-anthropological analysis of destructive activity of modern man]. - Rostov-na-Donu – Taganrog: Yzd-vo SKNTS VSH, Yzd-vo TRTU, 160 p. [in Russian];
- Mejnarodna klasifikatsia hvorob desyatogo pereglyadu (MKB-10)* [International classification of illnesses of tenth revision (ICD-10)]. [in Ukrainian] URL: <https://mkh10.com.ua>;
- Sotsial'na pedagogika: slovnyk-dovidnyk* (2009). [Social pedagogics: reference dictionary-book] Za zag. red. T.F.Alekseenko.- Vynnytsa: Planer, 542 p. [in Ukrainian].

Zamashkina O. Deviant behavior of adolescents: characteristics and classification of types of behavioral deviations

The article attempts to analyze the existing different approaches to the classification of the main types of behavior of adolescents, which deviates, and systematize them. In the framework of the study of a given problem, the concept of «Social norm» by E. V. Zmanovskaya was characterized in order to understand the essence of social behavior which deviates. As a result of local and foreign researchers' scientific heritage theoretical analysis, the classification criteria for the main types behavior, which deviates, and the deviant behavior of adolescents are systematized.

Several criteria for the classification of the main types of deviating behavior are considered: according to the first criteria, normative; marginal; non-standard (positive and negative – deviant) pathological behaviors are defined within the social behavior of an individual. According to the second criteria – following the classification of E. V. Zmanovskaya, described three main approaches to the problem of deviant behavior: socio-legal, clinical, psychological.

Within each of the approaches, classifications of researchers were analyzed and characteristics of the main groups of deviations were provided. Thus, the socio-legal approach is distributed according to the following aspects: depending on the scale, on the significance of the consequences, by subject, object, duration, type of the violated norm. The psychological approach is represented by the following scale of behavior, which deviates: antisocial (active-destructive – delinquent), asocial (passive-destructive – amoral), auto-destructive (self-destruction).

Within the medical (clinical) approach, the following major groups of adolescence and childhood deviations are identified, which are reflected in the International Classification of Diseases of the tenth revision (ICD-10): hyperkinetic disorders and behavioral and emotional disorders, which are generally characterized by disorganization, lack of cognitive functions, dissocial behavior, low self-esteem, cruelty, defiance.

It was determined that the selection of certain types of behavior (deviations), which deviates, and their systematization according to similar features are very conditional, but justified for the purposes of scientific analysis; some of its forms are interrelated, and each specific case of deviant behavior is individually unique.

Key words: *classification, characteristics, approaches, criteria, deviant behavior, behavior, which deviates, social norm, behavioral deviations.*